

Επιστημονική Επετηρίδα Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Τόμ. 2 (2003)

Μια επίκαιρη συζήτηση για την εκπαιδευτική πολιτική της διγλωσσίας

Σπύρος Χ. Πανταζής, Μαρία Ι. Σακελλαρίου

doi: [10.12681/jret.955](https://doi.org/10.12681/jret.955)

Copyright © 2003, Σπύρος Χ. Πανταζής, Μαρία Ι. Σακελλαρίου

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Πανταζής Σ. Χ., & Σακελλαρίου Μ. Ι. (2015). Μια επίκαιρη συζήτηση για την εκπαιδευτική πολιτική της διγλωσσίας. *Επιστημονική Επετηρίδα Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών Πανεπιστημίου Ιωαννίνων*, 2, 159–169. <https://doi.org/10.12681/jret.955>

ΜΙΑ ΕΠΙΚΑΙΡΗ ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΔΙΓΛΩΣΣΙΑΣ

Εισαγωγή

Η διγλωσσία και η διγλωσση εκπαίδευση είναι ένα νέο σχετικά θέμα, το οποίο αρχίζει να ενδιαφέρει τους φορείς της εκπαίδευσης και σταδιακά καταλαμβάνει μια κεντρική θέση στον επιστημονικό διάλογο. Η αιτία για την ανάδυση αυτού του προβλήματος είναι η πατούσια αλλοδαπών μεταναστών στη χώρα μας. Τα τελευταία χρόνια πολλές έρευνες διεξάγονται σχετικά με τα θέματα της διγλωσσίας και της γλωσσικής εκπαίδευσης, με ενθαρρυντικά αποτελέσματα. Προβάλλεται λοιπόν η ανάγκη αξιοποίησης αυτών των αποτελεσμάτων για τη διαμόρφωση ενός πλαισίου διγλωσσης εκπαίδευσης. Στο επίπεδο όμως της πράξης τα πορίσματα της έρευνας δεν μπορούν να έχουν άμεση εφαρμογή. Ωστόσο, μεταφερόμενα από το ένα περιβάλλον στο άλλο, τα αποτελέσματα αυτά βρίσκονται σίγουρα σε άμεση σύνδεση με την εκπαιδευτική πολιτική¹.

Οι δυσκολίες που αντιμετωπίζει κανείς αφορούν τόσο την αξιοποίηση των αποτελεσμάτων της έρευνας στην πράξη, όσο και την ερμηνεία των μοντέλων και των θεωριών που αφορούν τις διαδικασίες εξέλιξης της δεύτερης γλώσσας, καθώς οι εμπειρικές έρευνες προτάσσουν διαφορετικά σημεία αναφοράς, χρησιμοποιούν διαφορετικές μεθόδους έρευνας και διαφορετικά όργανα ανάλυσης, έτσι ώστε να μην είναι δυνατή άμεσα η μεταξύ τους σύγκριση.

1. Πολιτικές και κοινωνιολογικές απόψεις για τη γλώσσα

Διγλωσσία ή πολυγλωσσία είναι διαδικασίες - καταστάσεις, οι οποίες έχουν άμεση σχέση με τα άτομα. Γι' αυτό κεντρικό σημείο της γλωσσικής

1. Cumming, J. (1999) *Ταντότητες υπό διαπραγμάτευση*, Αθήνα, Gutenberg, σ. 146.

έρευνας πρέπει να είναι οι ατομικές διαδικασίες αυτών των ατόμων, εάν θέλουμε να έχουμε άποψη για τη δομή και την αναλογικότητα τέτοιων διαδικασιών¹.

Είναι φανερό ότι η απόκτηση μιας δεύτερης γλώσσας και η διγλωσσία ευνοούνται από συγκεκριμένες κοινωνικές και ιδρυματικές συνθήκες, οι οποίες προσδιορίζονται άμεσα μέσω πολιτικών, νομικών και διοικητικών προϋποθέσεων. Το εκάστοτε πλαίσιο επηρεάζει άμεσα τις δυνατότητες για την ανάπτυξη της διγλωσσίας και τη χρήση δύο γλωσσών στα αναφερόμενα άτομα.²

Στις προϋποθέσεις αυτές θα μπορούσε να εντάξει κανείς την κοινωνική προέλευση και κοινωνική κατάσταση των ατόμων αυτών, το κύρος των γλωσσών σε κοινωνικοοικονομικό επίπεδο, το γόητρό της σε κοινωνικοψυχολογικό επίπεδο, την πολιτική της χώρας για τη γλώσσα και τέλος την κοινωνική, ψυχολογική και πολιτιστική υποδομή που αναπτύσσουν οι διγλωσσες αυτές ομάδες για τη γλώσσα της μειονότητας.³

1.1 Κοινωνικές προϋποθέσεις

Η κοινωνική κατάσταση και προέλευση των ατόμων που ανήκουν σε μία διγλωσση ομάδα είναι σημαντικοί παράγοντες για την εκπαίδευση και την υλοποίηση της διγλωσσίας τους. Κανείς δεν αμφιβάλλει ότι το υπόβαθρο και οι προσδοκίες της εκπαίδευσης, ο χρόνος και τα οικονομικά μέσα που διαθέτουμε για την εκπαίδευση των παιδιών, τα διαθέσιμα μέσα (επίπεδο εκπαίδευσης των γονέων, οικογενειακό περιβάλλον, φροντιστήρια κ.λπ.) και η δυνατότητα να σχεδιάζουμε τους κύκλους εκπαίδευσης, είναι άνισα κατανεμημένα. Μια συγκριτική θεώρηση διγλωσσων ατόμων ή ομάδων θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει τη σύγκριση αυτών των κοινωνικών προϋποθέσεων. Αυτό βεβαίως σημαίνει ότι όλες αυτές οι προϋποθέσεις θα πρέπει να καταγράφονται με προσοχή και να λαμβάνονται σοβαρά υπόψη, κάτι που δυστυχώς δεν συμβαίνει⁴.

1.2 Κοινωνικοοικονομικές απόψεις

Στην Ελλάδα επίσημη γλώσσα θεωρείται η ελληνική. Η αγγλική, στο επίπεδο του σχολείου, θεωρείται η πρώτη υποχρεωτική ξένη γλώσσα, στον

1. Baker, C. (2001) *Εισαγωγή στη διγλωσσία και τη διγλωσση εκπαίδευση*, Αθήνα, Gutenberg, σ. 175.

2. Τριάρχη - Hermann, B. (2000) *Η διγλωσσία στην παιδική ηλικία*, Αθήνα, Gutenberg, σ. 202 κ.ε.

3. Τριάρχη - Hermann, B., ό.π., σ. 181.

4. Τριάρχη - Hermann, B., ό.π., σ. 181.

δε οικονομικό τομέα η σημαντικότερη. Σήμερα, οι περισσότερες επιχειρήσεις και υπηρεσίες που προσφέρουν θέσεις εργασίας θέτουν ως προϋπόθεση την κατοχή της αγγλικής γλώσσας¹. Αντίθετα το κύρος των γλωσσών των αλλοδαπών στη χώρα μας, σε σχέση με την άποψη αυτή, είναι χαμηλό, όπως για παράδειγμα της αλβανικής, της κουρδικής κ.ά. Διάφορες έρευνες, κυρίως στον Καναδά, έχουν υπολογίσει το κόστος-όφελος της διγλωσσίας. Έχει διαπιστωθεί λοιπόν ότι το όφελος είναι πολύ μεγάλο, ιδιαίτερα για τις επιχειρήσεις, όταν δεν δημιουργούνται προβλήματα επικοινωνίας (έξοδα διερμηνείας, ζημίες λόγω μη καλής επικοινωνίας κ.λπ.)².

Διαπιστώνουμε δηλαδή, ότι η εκμάθηση μιας δεύτερης γλώσσας δεν είναι μόνο αποτέλεσμα ατομικού ή κοινωνικού ενδιαφέροντος, αλλά και οικονομικών δεδομένων. Γι' αυτό οποιεσδήποτε αλλαγές προϋποθέτουν πολιτικές, νομικές και οικονομικές αποφάσεις. Μεμονωμένα μέτρα σε επιμέρους τομείς, όπως στο εκπαιδευτικό σύστημα, δεν μπορούν να επηρεάσουν την κοινωνικοοικονομική αξία των άλλων γλωσσών.

1.3 Το κύρος των γλωσσών

Το κύρος μιας γλώσσας έχει άμεση σχέση με τους προαναφερόμενους παράγοντες. Δεν είναι η αισθητική της ακουστικής ή κάτι άλλο που σχετίζεται με το κύρος της γλώσσας, αλλά το κύρος του ομιλούντος τη γλώσσα. Αυτό είναι από τα βασικότερα εμπόδια να αξιολογηθούν οι γλώσσες των αλλοδαπών στο πλαίσιο μιας πολυπολιτισμικής θεώρησης της κοινωνίας μας, όπου η πολυγλωσσία θα είναι κοινωνικά αποδεκτή και θα λαμβάνεται υπόψη στις συζητήσεις τέτοιων κοινωνικών μοντέλων.

1.4 Η πολιτική διδασκαλίας της γλώσσας

Κάθε οργανωμένη διαδικασία μάθησης της γλώσσας προϋποθέτει πολιτικές αποφάσεις. Οι μαθητές μαθαίνουν στο σχολείο γλώσσες που θεωρούνται ενδιαφέρουσες με πολιτικές αποφάσεις. Δηλαδή προσφέρονται στα σχολεία ξένες γλώσσες οι οποίες αποτιμώνται ως ενδιαφέρουσες για λόγους οικονομικούς, κύρους και εκπαιδευτικής παράδοσης. Αυτό σημαίνει ότι η προσφορά ξένων γλωσσών σε μια χώρα δεν εξαρτάται κυρίως από πολιτιστικούς και εκπαιδευτικούς παράγοντες, εφόσον δεν είναι απλώς ένα εθνικοοικονομικό πρόβλημα³.

1. Bausch, K. P. u.a. (1980) *Fremdsprachen in Handel und Industrie. Eine Untersuchung in dem IHK - Bereich Ostwestfalen zu Bielefeld*, Bochum.

2. Lacroix, R. & Vaillancourt, F. (1981) *Les revenus, et la langue en Quebec (1970 - 1978)*. Quebec: Conseil de la langue française, Dossier No 8.

3. Christ, H. (1980) *Fremdsprachen Unterricht und Sprachenpolitik*, Stuttgart.

Για παράδειγμα, η θέση της αγγλικής γλώσσας ως παγκόσμιας γλώσσας έχει ευνοϊκή επίδραση στο κεφάλαιο παραγωγής των αγγλόφωνων χωρών, ενώ για τις μη αγγλόφωνες χώρες είναι παράγοντας κόστους¹.

Η απαίτηση των αλλοδαπών για επέκταση της διδασκαλίας των ξένων γλωσσών στο σχολείο θεωρούμε ότι είναι ένα θέμα που θα πρέπει κανείς να δει με προσοχή. Τίθεται λοιπόν το ερώτημα: η χώρα μας αντιμετωπίζει τις γλώσσες καταγωγής των αλλοδαπών ως ανθρώπινους πόρους ή ως ενοχλητικό εμπόδιο επικοινωνίας; Ωστόσο η εκπαιδευτική πολιτική για τη γλώσσα υπάρχει μόνο όταν επιτρέπουμε στα πράγματα να εξελιχθούν και δεν αποφεύγουμε παρεμβάσεις, των οποίων το κόστος είναι μεγάλο.

1.5 Πολιτιστικές υποδομές και κοινωνικό εύρος των γλωσσών

Θεωρείται σημαντικό όταν η κοινότητα των αλλοδαπών αναπτύσσει έναν ιδιαίτερο πολιτισμό, μια ιδιαίτερη υποδομή στη γλώσσα της μειονότητας στο πλαίσιο του εμπορίου, των υπηρεσιών και των πολιτιστικών προσφορών. Είναι γνωστό ότι στις μεγάλες πόλεις της χώρας μας υπάρχουν καταστάματα με προϊόντα ή υπηρεσίες από αλλοδαπούς. Στην περίπτωση αυτή οι γλώσσες των μειονοτήτων μετατρέπονται σε οικονομικό παράγοντα. Η ύπαρξη τέτοιων ιδιαίτερων πολιτισμών μπορεί να θεωρηθεί ως προμαχώνας στην απόλεια μιας γλώσσας², γιατί δίνεται η δυνατότητα να ικανοποιούνται ουσιαστικές λειτουργίες της καθημερινής ζωής στην πρώτη γλώσσα.

2. Μορφές διγλωσσίας

Ο όρος διγλωσσία έχει δύο σημασίες. Από τη μια σημαίνει ότι ένα άτομο μπορεί να επικοινωνεί σε δύο γλώσσες, από την άλλη γίνεται αντιληπτή ως σκάλα (skala). Δηλαδή διγλωσσία άτομα κατέχουν τη μία γλώσσα καλύτερα από την άλλη ή χρησιμοποιούν σε συγκεκριμένες περιπτώσεις τη μία γλώσσα καλύτερα από την άλλη ή δεν κατέχουν καμία από τις δύο γλώσσες όπως αυτοί που μιλούν μία γλώσσα.

Ο όρος διγλωσσία δεν έχει μόνο ψυχολογική σημασία. Με την ευρύτερη έννοια αναφέρεται σε διγλωσσες ομάδες, περιφέρειες, μέσα επικοινωνίας, δηλαδή σε κοινωνιολογικά δεδομένα³.

1. Christ, H., Liebe, E., Schroeder, K. (1980) Fremdsprachen in Handel und Industrie. Eine Untersuchung in den IHK - Bezirken und Koeln, Augsburg: Iu. I - Schriften Bd. 9 / 1980.

2. Mass, U. (1983) Versuch einer kulturanalytischen Bestimmung ausländerpädagogischer Aufgaben, in: Glück, H., Müller - Kohlenberg, H. (H)sg) Interdisziplinäres Kolloquium Ausländerpädagogik. Referate und Vorträge, Osnabrück.

3. Δαμνιάκης, Μ. (2001) Η εκπαίδευση των παλλιννοστούτων και αλλοδαπών μαθητών στην Ελλάδα, Αθήνα, Gutenberg σ. 90 - 91.

Στην περίπτωση των αλλοδαπών παιδιών έχουμε να κάνουμε με μια πολύ ιδιαίτερη περίπτωση διγλωσσίας (Migrationsbilingualismus), που εξελίσσεται κάτω από τεχνητά δύσκολες και ανοιχτές προοπτικές εξέλιξης¹. Εδώ βέβαια δεν μπορούμε να μιλάμε απλώς για μητρική γλώσσα ή πρώτη γλώσσα, όταν για πολλά παιδιά δεν είναι ξεκαθαρισμένο ποια από τις δύο γλώσσες έχει αυτόν τον τίτλο. Ο προβληματικός όρος της «διπλής ημιμάθειας» δηλώνει ότι παιδιά διπλά ημιμαθή» δεν έχουν καμία μητρική γλώσσα αλλά δύο θετές γλώσσες. Εδώ έχουμε μια άλλη μορφή διγλωσσίας που αφορά την έλλειψη της ικανότητας επικοινωνίας μεταξύ των παιδιών, λόγω της μειωμένης εξέλιξης και στις δύο γλώσσες.

3. Θεωρίες για τη διγλωσσία

Στην έρευνα για τη διγλωσσία διατυπώθηκαν διάφορες θεωρίες και υποθέσεις, μοντέλα και διαδικασίες οι οποίες διαφέρουν σημαντικά μεταξύ τους. Αναφέρονται δε σε διαφορετικούς τομείς και διαστάσεις κατάκτησης της δεύτερης γλώσσας. Θα αναφερθούμε σύντομα στις απόψεις για την ψυχολογική - γλωσσολογική δομή των διαδικασιών απόκτησης της γλώσσας, οι οποίες θα μας βοηθήσουν να κατανοήσουμε καλύτερα τις θεωρητικές προσεγγίσεις αυτών των διαδικασιών².

Σύμφωνα με τις αναλύσεις των παραπάνω ερευνητών ένα άτομο για να μάθει μια δεύτερη γλώσσα πρέπει να έχει κάποιο κίνητρο³. Ως σημαντικό κίνητρο μπορεί να θεωρηθεί η ανάγκη ενός ατόμου να ενσωματωθεί κοινωνικά και γλωσσικά σε ένα περιβάλλον (integrative motivation) ή το κύρος μιας γλώσσας που μας ενδιαφέρει (prestigemotiv). Άρα ως πρώτη προϋπόθεση θεωρούνται τα κίνητρα τα οποία ωθούν ένα άτομο να μάθει μια δεύτερη γλώσσα⁴. Η δεύτερη προϋπόθεση είναι αν το άτομο διαθέτει τη γλωσσική ικανότητα, δηλαδή την ικανότητα να αντιλαμβάνεται φθογγικά συμπλέγματα, να τα συνδυάζει και να τα συνδέει. Η αφορμή να μάθει ένα αλλοδαπό παιδί ελληνικά, μπορεί να είναι η άποψη των γονέων ότι η πρώτη γλώσσα (μητρική) στο ελληνικό περιβάλλον (γειτονιά, σχολείο, παιδική χαρά, κ.τ.λ.) καθίσταται

1. Όπως αναφέρει ο Yletyinen (1984): «Σε παιδιά γλωσσικών και πολιτιστικών μειονοτήτων ο ευκαιρίες μάθησης θεωρούνται καλύτερες εάν αυτά γίνουν διγλωσσα, εάν στο ημερησίω γινείο ή στη πρώτη τάξη του δημοτικού σχολείου κυριαρχεί το μέρος της μητρικής γλώσσας και η μητρική γλώσσα ισχυροποιείται».

2. Klein, W. (1984) Zweitspracherwerb, Frankfurt am Main.

3. Gardner, R. C., Lambert, W.E. (1972) Attitudes and motivational Variables in Second - Language Learning, Rowley, M., Newburg House.

4. Τριάρχη - Hermann, B. (2000) Η διγλωσσία στην παιδική ηλικία, Αθήνα, Gutenberg, σ. 193.

ανενεργή, διότι κανείς γύρω του δεν την καταλαβαίνει. Η αφορμή αυτή μπορεί ανάλογα να ενισχυθεί ή να αποδυναμωθεί.

Οι διαδικασίες κατάκτησης της γλώσσας δεν είναι αυθαίρετες αλλά προϋποθέτουν μια συγκεκριμένη δομή. Η δομή όμως αυτή δεν είναι αυστηρή, γιατί υπάρχουν διαφορές οι οποίες έχουν σχέση τόσο με ατομικούς παράγοντες όσο και με τα κίνητρα κατάκτησης της γλώσσας¹. Στην έρευνα υπάρχουν διαφορετικές απόψεις, εάν η δομή της πρώτης γλώσσας ευνοεί ή περιορίζει την κατάκτηση της δεύτερης. Υπάρχουν ακόμα απόψεις για το ρόλο των βιολογικών παραγόντων, δηλαδή το φύλο, την ηλικία κατάκτησης της δεύτερης γλώσσας κ.λπ.², καθώς και η επίδραση που ασκούν οι συνθήκες και οι καταστάσεις στο περιβάλλον μάθησης, δηλαδή οι προϋποθέσεις μάθησης³.

Για τη θεματική της κατάκτησης της δεύτερης γλώσσας υπάρχουν στη βιβλιογραφία αρκετές έρευνες, μελέτες και θεωρίες. Στο πλαίσιο της παρούσας εισήγησης θα παρουσιάσουμε πολύ γενικά τις πιο ενδιαφέρουσες θεωρίες.

3.1 Η υπόθεση της ταύτισης

Στις αρχές της δεκαετίας του '70 ορισμένες έρευνες προκάλεσαν το ενδιαφέρον, γιατί υποστήριζαν ότι οι διαδικασίες που λαμβάνουν χώρα κατά τη γλωσσική ανάπτυξη μιας δεύτερης γλώσσας εξελίσσονται το ίδιο ακριβώς, όπως και στην κατάκτηση της πρώτης γλώσσας και διέπονται από τους ίδιους κανόνες. Υποστήριζαν επίσης ότι η δομή των διαδικασιών κατάκτησης της δεύτερης γλώσσας προσδιορίζεται κυρίως από τη γλωσσική δομή της γλώσσας που μάθαινε και όχι από τη δομή της πρώτης γλώσσας του παιδιού⁴. Δηλαδή η κατάκτηση της πρώτης και δεύτερης γλώσσας εξελίσσονται σχεδόν ταυτόσημα (υπόθεση ταύτισης). Αυτό βέβαια είναι μια απλουστευμένη διαπίστωση, γιατί το πλαίσιο κατάκτησης της δεύτερης γλώσσας διαφέρει από το αντίστοιχο της μητρικής. Υπάρχουν κοινά χαρακτηριστικά, όμως δεν μπορούμε να δεχτούμε ότι οι δύο διαδικασίες είναι ταυτόσημες⁵.

3.2 Η υπόθεση της παρεμβολής.

Σύμφωνα με την υπόθεση αυτή, η ικανότητα ενός παιδιού στη δεύτερη γλώσσα προσδιορίζεται από τη δομή της γλώσσας που κατέχει, δηλαδή την

1. Τριάρχη - Hermann, Β., ό.π., σ. 186.

2. Τριάρχη - Hermann, Β., ό.π., σ. 197.

3. Τριάρχη - Hermann, Β., ό.π., σ. 186.

4. Dulay, H., Burt, M. (1974) Natural sequences in child second language acquisition, LL 24.

5. Klein, W., ό.π., σ. 37.

πρώτη γλώσσα¹. Υποστηρίζεται ότι οι επιμέρους δομές, οι οποίες είναι ταυτόσημες, μαθαίνονται εύκολα. Αντίθετα, δομές που στις δύο γλώσσες αποκλίθουν μαθαίνονται δύσκολα και θεωρούνται αιτίες για λάθη. Δηλαδή, υποστηρίζεται ότι μέσα από τη σύγκριση δύο γλωσσών μπορούν να αποτραπούν όχι μόνο δυσκολίες μάθησης, αλλά να ευνοηθεί και η πρόοδος κατάκτησής της. Σύμφωνα με τον Klein² (υπάρχουν δυσκολίες μάθησης και λάθη, όπου υπάρχουν μεγάλες δομικές διαφορές, ωστόσο τέτοιες δομές μαθαίνονται συχνά εύκολα. Αντίθετα, υπάρχουν δυσκολίες μάθησης και λάθη συχνά εκεί όπου οι δομές είναι όμοιες).

Η κριτική που ασκήθηκε στα βασικά σημεία της υπόθεσης ήταν έντονη³.

3.3 Φυσική προσέγγιση.

Μια σειρά από απόψεις έχουν σχέση με θέματα συνειδητής και ασυνείδητης διδασκαλίας, καθοδηγούμενης και μη καθοδηγούμενης μάθησης της ξένης γλώσσας, οι οποίες αποδίδονται με τον όρο «φυσική προσέγγιση»⁴. Οι απόψεις αυτές θεωρούνται ενδιαφέρουσες, διότι αναφέρονται στις σχέσεις και τις αντιφάσεις ανάμεσα στην εξωσχολική και σχολική κατάκτηση της γλώσσας.

Η διαδικασία της φυσικής προσέγγισης για την κατάκτηση της δεύτερης γλώσσας επηρεάστηκε από τη θεωρία του «κέντρου εποπτείας»⁵ (monitor model), η οποία εστιάζει το ενδιαφέρον της κυρίως στις διαδικασίες παραγωγής γλωσσικών εκφράσεων. Ξεκινάει από την άποψη ότι, υπάρχουν δύο δυνατότητες για να κατακτήσει κανείς μια δεύτερη γλώσσα. Πρώτον μέσω της συνειδητής γλωσσικής μάθησης και δεύτερον μέσω της ασυνείδητης, μη κατευθυνόμενης γλωσσικής κατάκτησης⁶ η οποία λαμβάνει χώρα στην άμεση επικοινωνία του ατόμου με το περιβάλλον του, κατά τη διαδικασία να καταλάβει και να το καταλάβουν. Οι Krashen και Terell (1983) υποστηρίζουν ότι, ο δάσκαλος πρέπει να δίνει κατανοητά μηνύματα ώστε η κατάκτηση της γλώσσας από το παιδί να γίνεται εύκολα, όπως ακριβώς η ομιλία της μητέρας ή

1. Wode, H. (1988) Psycholinguistik. Einführung in die Lehr und Lernarbeit von Sprachen, Ismaning.

2. Klein, W., ό.π., σ. 38.

3. Felix, S. (1982) Psycholinguistische Aspekte des Zweitspracherwerbs, Tübingen, σ. 80.

4. Krashen, S., Terell, T. (1983) The natural Approach: Language Acquisition in the Classroom, Oxford: Pergamon Press.

5. Krashen, S. (1981) Second Language Acquisition and Second Language Learning. Oxford Pergamon Press.

6. Krashen, (1981), ό.π., σ. 1.

του πατέρα που βοηθάει το παιδί να κατακτήσει την πρώτη γλώσσα. Δηλαδή, ο δάσκαλος θα πρέπει να εξασφαλίσει ένα στενό δεσμό ανάμεσα στο επίπεδο της παράδοσης και στο κατανητό από το μαθητή επίπεδο¹. Στις θεωρίες αυτές δίνεται βάρος στις επικοινωνιακές διαστάσεις.

3.4 Η υπόθεση της αναπτυξιακής αλληλεπίδρασης

Στα τέλη της δεκαετίας του '70 διατυπώθηκαν νέες θεωρίες για την κατάκτηση της δεύτερης γλώσσας. Σημείο αναφοράς αυτών των θεωριών ήταν η αποδοχή της άποψης ότι η εμπειρία σε μια γλώσσα μπορεί να προωθήσει την ανάπτυξη της ικανότητας που ενυπάρχει και στη δεύτερη, γλώσσα αν δοθούν τα κατάλληλα κίνητρα και αν υπάρξει έκθεση και στις δύο γλώσσες είτε στο σχολείο είτε στο ευρύτερο περιβάλλον². Δηλαδή, η δυνατότητα εκπαίδευσης για την κατάκτηση επικοινωνιακών ικανοτήτων στη δεύτερη γλώσσα εξαρτάται από τις ήδη υπάρχουσες επικοινωνιακές ικανότητες στην πρώτη γλώσσα. Στη λογική αυτής της υπόθεσης θεωρείται υποχρεωτικό να αναπτύξουμε μοντέλα σχολικής φοίτησης, τα οποία θα εξασφαλίζουν στα παιδιά ζώνη προστασίας για την ανάπτυξη της γλώσσας τους (ως προϋπόθεση για την κατάκτηση της δεύτερης γλώσσας) και της γλώσσας του σχολείου.

Η θεωρία της αναπτυξιακής αλληλεπίδρασης βρίσκει σήμερα στον ελληνικό χώρο μεγάλη ανταπόκριση, όχι μόνο ως επιστημονική υπόθεση, αλλά και ως επιχείρημα για αποφάσεις πολιτικού σχεδιασμού.

4. Συμπεράσματα

Στο τελευταίο μέρος της εισήγησής μας παρουσιάσαμε τις σημαντικότερες θεωρίες για την κατάκτηση της δεύτερης γλώσσας. Αν και η περιγραφή αυτή είναι επιφανειακή, ωστόσο μας κάνει φανερό ότι στην έρευνα και στις διαδικασίες ανάλυσης αποτελεσμάτων επιμέρους ερευνών δεν υπάρχει μόνο μια θεωρία γενικής αποδοχής. Γι' αυτό σε κάθε προσπάθεια αξιοποίησης ερευνητικών δεδομένων για εκπαιδευτικό πολιτικά σχέδια πρέπει να είμαστε προσεκτικοί. Σύμφωνα με τον Yletyinen στα παιδιά των γλωσσικών μειονοτήτων η διγλωσσία δημιουργεί καλύτερες προοπτικές, όταν διδάσκεται στο νηπιαγωγείο και στο σχολείο η μητρική γλώσσα³. Οι περισσότεροι συγγρα-

1. Baker, G. (2001), *ό.π.*, σ. 195.

2. Cumming, J. (1999) *Ταυτότητες υπό διαπραγμάτευση*, Αθήνα, Gutenberg σ. 160.

3. Yletyinen, R. (1984) *Über dzas Für und Wider der Zweisprachigkeit*. In: *Ausländerkinder*. Forum für Schule und Sozialpädagogik 18, σ. 59.

φείς δικαιολογούν αυτές τις απόψεις τους στηριζόμενοι σε μελέτες όπως των Stolting & Skutnabb - Kangas^{30 31} (αποτελέσματα σουηδικής και φινλανδικής έρευνας). Υπάρχουν όμως και έρευνες με αντίθετα αποτελέσματα (ρωσικές, καναδέζικες και νεώτερες αμερικάνικες), στις οποίες η επίδραση της διγλωσσίας ήταν ελάχιστη. Αυτό σημαίνει ότι δεν θα πρέπει να υπάρχει ένας γενικός αποδεκτός ισχυρισμός. Υπάρχουν σίγουρα προϋποθέσεις κάτω από τις οποίες η πρόταση του Yletiyen (την οποία στηρίζουν ορισμένοι παιδαγωγοί και γλωσσολόγοι) ευνοεί τα «παιδιά γλωσσικών και πολιτιστικών μειονοτήτων» (η ελληνική πραγματικότητα δεν είναι αυτή η περίπτωση), υπάρχουν όμως και προϋποθέσεις οι οποίες ευνοούν το αντίθετο. Γι' αυτό και δεν μπορούμε επιμέρους εμπειρικές έρευνες να τις γενικεύουμε.

Οι διαδικασίες γλωσσικής εξέλιξης και οι προϋποθέσεις κάτω από τις οποίες αυτές λαμβάνουν χώρα είναι κάθε φορά διαφορετικές και είναι λάθος να πιστεύει κανείς ότι με βάση αυτές τις απόψεις μπορούμε να προτείνουμε γλωσσικά προγράμματα ή εκπαιδευτικό πολιτικά σχέδια. Επίσης, δεν θα πρέπει να υποστηρίζουμε με πολιτικά επιχειρήματα μια από τις θέσεις της έρευνας ή να επιβάλλουμε ως υποχρεωτικές προτάσεις διδασκαλίας, κάτι τέτοιο θα ήταν αντιεπιστημονικό. Εδώ δεν πρόκειται για μια επιστημονική αντιπαράθεση αλλά για εκπαιδευτικό πολιτικές συγκρούσεις, στις οποίες η επιστήμη έχει την υποχρέωση, να προσφέρει επιχειρήματα.

Σκοπός της εισήγησής μας είναι να συμβάλλει στη συζήτηση για το θέμα της διγλωσσίας. Να βοηθήσει στην κατανόηση ότι σε αυτή την τόσο σημαντική εκπαιδευτικό - πολιτική περιοχή δεν πρέπει να υπάρχει μία απόλυτη άποψη. Δεν υπάρχουν άκριτες αλήθειες. Τα προβλήματα πρέπει να τα βλέπουμε σε όλη τη διάσταση της περιπλοκότητας και συνθετότητάς τους και να έχουμε προτάσεις όχι μόνο για τη διδασκαλία της μητρικής γλώσσας και του σχολείου, αλλά και για την κατάσταση των αλλοδαπών οικογενειών γενικότερα. Τα γλωσσικά προβλήματα — όταν πρόκειται για πολιτικές στρατηγικές — πρέπει να συζητούνται στο πλαίσιο της γενικότερης κατάστασης που κυριαρχεί. Μέσα σε αυτά το πλαίσιο προτείνεται να συζητήσουμε και να αναπτύξουμε σχέδια για το σύστημα αγωγής και εκπαίδευσης των αλλοδαπών παιδιών, δηλαδή στα πλαίσια της κοινωνικής πολιτικής και της γενικότερης πολιτιστικής κατάστασης.

1. Skutnabb - Kangas, T. (1982) Some prerequisites for learning the majority language - comparison between different conditions, in OBST 22/1982, pp. 63 - 95.

2. Δαμανάκης, Μ. (1987) Μετανάστευση και εκπαίδευση, Αθήνα, Gutenberg, . 108.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Baker, C. (2001) *Εισαγωγή στη διγλωσσία και τη διγλωσση εκπαίδευση*, Αθήνα, Gutenberg.
- Bausch, K. P. u.a. (1980) *Fremdsprachen in Hande und Industrie. Eine Untersuchung in dem IHK-Bereich Ostwestfalen zu Bieleferd*, Bochum.
- Christ, H. (1980) *Fremdsprachen Unterricht und Sprachentpolitik*, Stuttgart.
- Christ, H., Liebe, E., Schroeder, K. (1980) *Fremdsprachen in Handel und Industrie. Eine Untersuchung in den IHK-Bezirken und Koetn*, Augsburg: Iu. I - Schriften Bd. 9 / 1980.
- Cumming, J. (1999) *Ταντότητες υπό διαπραγμάτευση*, Αθήνα Gutenberg.
- Δαμκινάκης, Μ. (1987) *Μετανάστευση και εκπαίδευση*, Αθήνα, Gutenberg.
- Δαμκινάκης, Μ. (2001) *Η εκπαίδευση των παλινοστούτων και αλλοδαπών μαθητών στην Ελλάδα*, Αθήνα, Gutenberg.
- Dulay, H., Burt, M. (1974) *Natural sequences in child second language acquisition*, LL 24.
- Felix, S. (1982) *Psycholinguistische Aspekte des Zweitspracherwerbs*, Tübingen.
- Gardner, R. C., Lambert, W. E. (1972) *Allitudes and motivational Variables in Second - Language Learning*, Rowely, M., Newbury House.
- Klein, W. (1984) *Zweitspracherwerb*, Frankfurt am Main.
- Krashen, S. (1981) *Seond Language Acquisition and Second Language Learning*. Oxford: Pergamon Press.
- Krashen, S., Terell, T. (1983) *The natural Approach: Language Acquisition in the Classroom*, Oxford: Pergamon Press.
- Lacroix, R. & Vaillancourt, F. (1981) *Les revenues, et la lange en Quebec (1970 - 1978)*. Quebec: Conseil de la langue française, Dossier No 8.
- Mass, U. (1983) *Versuch einer kulturanalytischen Bestimmung ausländerpädagogischer Aufgaben*, in Glück, H., Müller - Kohlenberg, H. (Hrsg) *Interdisziplinäres Kolloquium Ausländerpädagogik. Referate und Vorträge*, Osnabrück.

- Skutnabb - Kangas, T. (1982) *Some prerequisites for learning the majority language - comparison between different conditions*, in OBST 22 / 1982.
- Τριάρχη - Hermann, B. (2000) *Η διγλωσσία στην παιδική ηλικία*, Αθήνα, Gutenberg.
- Wode, H. (1988) *Psycholinguistik. Einführung in die Lehr- und Lernarbeit von Sprachen*, Ismaning.
- Yletyinen, R. (1984) *Über das Für und Wider der Zweisprachigkeit*. In: Ausländerkinder. Forum für Schule und Sozialpädagogik 18.